

ԿԻՆԻՍԻՆ

Լ. Բ. շաբաթի օր կնքարարուի :
Տարեկանն է 30 դրոշ, զեցմանն է 20 դրոշ :
Ինչի վճարելն : Հարկ 40 դրոշ :
Ուսումնարանի համար ծախսը թափառելու 4
մանկ (68 դրոշ) :
Օւսումնարանի արդը 40 դրոշ, է մեկ անգամի համար :

ՀԱՆՐԱՊԵՏ

Պատրիարքական թաղի քահանայարանի
հրահրելն : — Խոսքերն օրհան է է Փարիզ դու-
շար Սեփակուել ին 133 : — Հանդիսին քահա-
նայարան է է քահանայարանի — Տնօրենն է է
Պատրիարքական թաղի քահանայարանի ին 3 :

ԻԺԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ

Լ. Բ. Գ.

Փութաղից արարող հրատարակել վաղուհան
թերթը՝ որովհետև վաղը տուն է ընծայման սուրբ
Լսողաճաճնի ի տաճարն :

Լ. յս առթիւ բոլոր այն բաժանորդաց նե-
րողամտութիւնը կնքարարել, որոնց թերթերը քա-
նի մը շաբաթ է ի վեր ժամանակին հասած է
մեր մէկ ցրուիչն պարտազանցութեանը պատ-
ճառաւ :

Ի Ժ. ԿԱԿԱՆ

ՆՈՐՈՒՅ ԿԵՐԱԿՈՒՆԵՐ

Վորոգիչ կրուին այն կերակուրներն՝ ո-
րոնք մարմինը անուցանող արիւնը, մարմնոյն
հիմունքը կազմող ոսկրները, զանի շարժող մի-
սերը, անոր զգայութիւն տուող ջիւղերը, և մէկ
խօսքով՝ մարդու մարմինը կազմող բոլոր ան-
դամները կնքարարել և կկատարեալագործեն :

Հայտնի է թէ կենդանեաց բոլոր մասերը
բորակաճին կազ կպարունակեն . և ահա նորո-
գիչ կերակուրներն են՝ որ կարող կըլլան կե-
նաց պահպանութեան կարեւոր և անհրաժեշտ ե-
ղած բորակաճինը տալ , հետեւաբար մարմինը
նորոգել և անդամները կատարեալագործել : Լ. յս
տեսակ կերակրոց բաղադրութեան տարբերն են .
մտոց քիչքին , յոռի ճեթալի , ինչին անոնցն Կա-
քիլին և մի քանի Կաքիլին :

Ինչպէս կամ միսերուն անուցին տարրը :
— Լ. յս է միսերուն սկզբնական տարրը, որ կը-
կազմէ արեան կարծր մասը, եռացած ջուրին մէջ
կղիմանայ և առանց հալելու իր ձեւը կպահէ :
Ոսկին ըսածնիս ալ բուսական քիչքինն է՝ որ
կզտնուի զանազան տունկերու մէջ . հացը խը-
մորոյն այսմանն է : Լ. յս մը անուցին յատկու-
թիւնը իր մէջն եղած սոսինձին քանակութեանն
կախումն ունի : Լ. յս տարրը պարունակող կե-
րակուրներն են սև միսերն՝ եղն , բաղ , այծեամն ,
նապաստակ , փափան :

Չորի ճեթալի : Լ. յս կա , ինչպէս անունն ալ
յայտնի է՝ կզտնուի ձուի ճերմակին , արեան հե-
ղուկ մասին , նաև տնկոց հիւթին և զանազան
հատերու մէջ : () զիով , ամեն տեսակ թերթու-
ներով և 70 էն վեր տաքութեամբ կարծրանա-
լով՝ ճերմակ գոյն մը կառնէ : Լ. յս տեսակ կե-
րակրոց առաջինն ու հիմն է ձուի ճերմակի հե-
ղուկ մասը . զայս պարունակող կերակուրներն
են ուղեղը , ոտքէն , և այլն :

Լ. յս Կաքիլ : Լ. յս կա կզտնուի կաթի , պա-
նիրի , սիսեան , բակլայի և լուրիայի մէջ : Տար-

բեր անուն ունեցող այս երեք տարբերը մի և
նոյն բաղադրութիւնն ունին . երեքն ալ մի և
նոյն համեմատութեամբ ջրածին , թթուածին ,
ածխային և բորակածին կազ կպարունակեն :

Ինչպէս : Լ. յս կուենանք ջուրին մէջ . ա-
նանց մարմնոյն բաղադրութեամբ մասը՝ մարմը ,
յօդաւորութեանց կապերը և ոսկրներուն կեն-
սական մասը խաշելով , որ պաղելէն յետոյ կը-
բխտանայ , բայց միւսներուն չափ անուցին յատ-
կութիւնն չունի :

Խաշած մէկ ջուրին Կաքիլ : Լ. յս կա է մի-
սերուն ամենէն համով մասը , որ կզտնուի մա-
նաւանդ սև միս ունեցող երկտասարդ անանոց
դասուն մէջ . ասոր հոտը կենէն մանաւանդ միսը
խորովելու ատեն . մեծ քանակութեամբ բարա-
կածին պարունակող մարմին մ'է , և խաշած
մին ջուրին մէկ ութերորդ մասը կկազմէ . այս
է նաև անոր համ , հոտ ու գոյն տուողը .
պատուական ապուրներու արժէքն ասկէ կախումն
ունի . ասոր համար է որ Հէլլիէն անուն կը-
րակուր միսը փականքով գոցուած ամաններու
մէջ եփել կուտար , որպէս զի եփած մին պատ-
ուական մասը խոհարարներն իրենց չպահէն :

Լ. յս տեսակ կերակուր , ստամոքսին և
անոր կիցն եղող մասնուրէն մէջ ծնունդ տու-
նող ստամոքսական հեղուկով կհալին , և սև
արիւնը ջրման ընող երակաց մէջ մտնելով ա-
րեան կվերածին . այսպէս մարմնոյն բոլոր մա-
սերը կկերակրին , մարմինը կազմող բոլոր մա-
սանց ձեւն ու որպիսութիւնները կառնուն և զա-
նոնք կաշխոյժցնեն :

Լ. յսն չափազանց գործածութիւնը յօդա-
ցաւ և միջին մէջ քար կպատճառէ . իսկ պէտք
եղածէն արկաս գործածութիւնը պատճառ կու-
տայ արեան սակաւութեան , ամլութեան , և մէկ
խօսքով՝ տկարութեան յառաջ եկող ամեն տե-
սակ հիւանդութեանց :

Ստորոգ Գ . Ինչպէս , առողջական ընկե-
րութեան մասնագիտութիւնը կողմանէ , Վաղընոյ
ներքին գործոց Պաշտօնէին գիր մը մատուց , ո-
րով բաւական տեղեկութիւններ տալէն ետքը
կըսէ թէ « երկտասարդ մարդու մը համար կա-
նոնաւոր կերակրոց չափն ըլլալ պէտք է 167
տրամի չափ հաց և 160 տրամ միս ոսկորով » :

Մարմնական կրթութիւնն ունեցողները՝ ո-
րոնք սաստկաբար կաշխատին , պէտք է ուտեն
միս , մանաւանդ այն տեսակ միս , որ աւելի
անուցին տարր կպարունակէ , ինչպէս են երկա-
սարդ անանոց միսերը , Միսն է կերակուր զո-
րութեան և պաշտպան գործաւորին :

Լ. յսն կողմանէ աղքատ եղողներուն խիստ
կյարմարին շատ բորակածին պարունակող կե-
րակուրները . նոյնպէս փափուկ աղայոց , տկար
կազմութեան տէր եղողներուն , վերջապէս բու-
լոր անոնց , որ գժրաղբաբար արեան կողմանէ
հարուստ չեն , որոնք կտեսնուին ընդհանրապէս
ոսկրի կողմանէ հարուստ եղող դասուն մէջ :

Միսի անուցին տարրը պարունակող կե-
րակուրներն և մանաւանդ սև միսերէն բոլոր-
ովն հեռու կենալու են յօդացաւի և միջին
մէջ քար ժողովելու յարմարութիւնն ունեցող-
ները :

Մարդու անունը տուող ամեն տեսակ
կերակուրները կամ տունկերէ և կամ անապու-
ններէ յառաջ կուգան . իսկ հանքային դասը մի
միայն համեմունք , դեղորայք և թոյն կմտա-
կարարէ : Միւսն ըսածնիս պէտք է բաղկանայ
թէ բորակածին և թէ անբորակածին տարրներէ .
կերակրոց զանազանութիւնն՝ որ այս տարբեր ա-
մենն ալ կպարունակէ , շատ յարմար է առող-
ջութեան պահպանութեանը , իայց եթէ կերա-
կուրին բուսական կենդանական և կամ բոլոր-
ովն բուսական ալ ըլլայ , մէջը միշտ մի և նոյն
սկզբունքները կպատեն , և հետեւաբար մեր ան-
դամոց բուն իսկ բաղադրութիւնը բնաւ չփոխ-
ուիր . ասով է որ բժշկութեան հօտեւեալ գեղեցիկ
համար կընանք մեկնել թէ « կերակուրը միակ
է , սակայն կերակուրը բաղադրուած են » :

Ինչպէս յայտնի է , ձմեռն մէջ շատ ան-
գամ սաստիկ հոլմեր կիւնեն , որոնցմով օդին
մէջ փոշի և ուրիշ մարմիններ թռչողով և ա-
չաց մէջ մտնելով , զանազան ցաւերու ծնունդ
կուտան :

Լ. յս տեսակ ցաւոց գէշն առնելու համար
պէտք է ի գործ դնել հետեւեալ միջոցն : —
Լ. յսպիսի պարագայի մէջ աչաց վերին արտեա-
նունքն ալ կամ ձախ ձեւաց մեծ և ցուցամատ-
ներով բռնելով , թեթեւ կերպով մը գէպ ի
յառաջ քաշելու և անմիջապէս վար իջեցնելու
է՝ որչափ կարելի է , վարի արտեանունքին վը-
րայ . մէկ վայրկեան չափ այս դիրքին մէջ պա-
հել , արտասուաց դուրս չլնելուն ամեն զգու-
շութիւն ընելով . երբ այսքան ժամանակ յե-
տոյ կթողուի իւր բնական շարժումն առնելու ,
գուրս ելած արտասուաց հեղեղն աչաց մէջ մը-
տած ստար մարմինը դուրս կհանէ խիստ դիւ-
րութեամբ :

Ուրիշ միջոց մը : — Պէտք է աչքերը բաց
պահել և ուր և իցէ կէտի մը վրայ շարունակ
նայիլ . էն շատը մէկ վայրկեան անցնելով , օ-
տար մարմինն արտեանունքին տակը չմնալ , և ա-
չաց ներքին անկեան կողմն երթալով , առանց
գժուարութեան դուրս կընայ հանուիլ :

Վանի մը ամիս յառաջ հրատարակեցինք լուսանկարի նոր և խիստ օգտակար գիւտերէն մէկը որ էր սպաննուողի մը աչաց պատկերը լուսանկարի միջոցաւ առնելով, զանի սպաննողը գտնել, որովհետեւ մարդուս կենաց վերջին վայրկեանին մէջ տեսած մարդուն և ուրիշ որ և իցէ մարմնոյն պատկերը աչացը վրայ կմնայ :

Լ. հաւաստիկ մօտերս այս նոր գիւտին օգուտը տեսնուած է ի Վլորէնս, զոր Վաղղիոյ բուր օրագիրը ծանուցին : — Սթանբուլի անուն սպանեալ կնոջ մը աչաց պատկերը լուսանկարի միջոցաւ առնելով, զանի սպաննողները գտեր են :

Տես գիտութեան օգտակարութիւնը : “Վիտուտեմա” կըսէ Տ. Վառօն, “մարդս երկրագնդին բոլոր քաղաքաց բնակիչը կըլայ անով կրնանք ունենալ բոլոր այն ճշմարտութիւններն որ ամենահարուստ գանձերն անգամ անկարող են ձեռք բերել” :

Լ. յս օրերս Լ. վուանի պարտիզպանական Լ. րուստահանգիսին մէջ նմանը չտեսնուած խնձոր մը դրուած է, որուն շրջանակը չափելով կէս կանգունէն աւելի գտեր են :

Փարիզի արքունի թանգարանն այսօր 1,200,000 տպեալ գիրք և 100,000 ձեռագիր ունի : Լ. յս հռչակաւոր թանգարանը բոլոր հասարակութեան համար բաց է ամեն օր որոշեալ ժամերով :

Լ. սկէց զատ քսան հատ ալ ուրիշ թանգարաններ կան՝ հասարակաց ըլլալու պայմանաւ :

Եթէ ոչ թանգարան, գէթ ընթերցարան անունով տեղեր կտեսնենք մայրաքաղաքիս զանազան թաղերուն մէջ ալ, բայց անոնց շատերը որքեղից ըմպելիքէ և խաղերէ ազատ չըլլալուն գրեթէ շատ քիչ կամ ոչինչ օգնած են Լ. զգիս մէջ ընթերցասիրութեան տարածուելուն : Լ. նոնց մէկ քանիին համար կազմուած ընկերութիւնները գիտեմք, որ անիոյթ ըլլալով իրենց հաստատած ընթերցարանին կարգաւորութեանը և չգիտութեամբ թողլով զանի մասնաւորի մը կամայն ու անձնասիրութեանը՝ դժբաղդաբար հարկադրեցան ցրուիլ իրենք և գոցել ընթերցարանը կամ պարզ սրճարանի մը փոխել : — Ուր է Իւսկիւտարի Սէլմիյէ թաղին Ուսումնասիրաց անուն ընկերութիւնը . ինչ վիճակի մէջ է իր հաստատած ընթերցարանը՝ որ քիչ բարեկարգ չէր ի սկզբան . հասկցան Լ. նկերութիւնը թէ քանի զրուշ մուտք և քանի զրուշ ելք ունեցեր է իր հաստատած զբօսարանը՝ ուր աւելի կ. յաճախէին ազգայինք քան թէ ուրիշ տեղեր . ֆինանս ըրաւ արդեօք . . . : Լ. նկերութեանց այս անտէ ընթացքն է, որ Լ. զգին մէջ ընթերցարաններ չեն շատնար . Հասարակութիւնը կտեսնէ այս ամենը և եթէ չլիցատի՝ գէթ վստահութիւնը կպակսեցնէ, որով ինչպէս շատ անգամ ըսած ենք, շատ դժուարին կըլայ ազգօգուտ հաստատութեան մը համար անոր օգնութիւնը ընդունելն : Ուստի ընկերութիւնք եթէ իրաւ կտրեն Լ. զգը ու կրտիաքին անոր յառաջդիմութեանը, պէտք է ըստ ամենայնի փոյթ տանին իրենց որոշած նպատակներին ձեռք բերելու, գոյացած արդիւնքն մասնաւորաց շահուն վատնելէ զգուշանալու, որով միայն կարելի է արժանի ըլլալ հասարակութեան վստահութեանը, որ գրեթէ առ այժմ բոլորովին վերցուած է, որովհետեւ դայթակղեցուցիչ դէպքեր մինչև հիմա բաւական տեղ տեսնուեցան և անոնց հեղինակներն ալ առանց արժանաւոր փոխարինութիւն մը՝ գոնէ հրապարակական նշանակութիւն ընդունելու արձակուեցան . . . :

Ս. երջապէս, եթէ կուզենք որ հարուստ ընթերցարաններ ունենանք, պէտք է Հասարակութեան վստահութիւնը դրուելու միջոցներն ի գործ դնենք, որ են հասարակութիւնը և շահաւէտութիւնը :

Լ. նգղեական Լ. մերկայի միացեալ նահանգները կազմող վիճակաց թիւն է 3600000 — Բարձր Վանատա 1,600,000 . Ստորին Վանատա 1,200,000 . Լ. որ—Լ. քօսիա 320,000 . Լ. որ—Պիւնիոյիք 260,000 . Լ. որ—Լ. րիւր 130,000 . Լ. տուաւ—Լ. չնանի կղզի 90,000 :

Վաղղիոյ օրագիրներէն մէկը Վաղղիոյ մէջ գտնուած ոսկի և արծաթ ստակներուն հաշիւն այսպէս կցուցընէ : — 1795 էն ի վեր մինչև 1861 դեկտեմբեր 31 Վաղղիոյ մէջ 1827045000 զրուշ արծաթ և ոսկի ստակ կոխուած է :

Վաղղիոյ մէջ տարին միջին հաշուով 12000 տեսակ գիրք կհրատարակուի, առանց հարկւրներով հրատարակուող լրագիրներն հաշուելու, որոնց մեծագոյն մասն օրական են, և ամեն մէկն ալ 4000 տողէն աւելի կպարունակեն :

Վաղղիոյ այս վիճակին հետ բաղդատելով մեր Լ. զգին այս մասին ունեցած վիճակն ալ, շատ և շատ ստորին և գրեթէ ոչինչ կգտնենք : Հաւաքին այն է որ ամբողջ տարուան մը մէջ տեսնուած մէկ—երկու հրատարակութեանց համար ալ փոխանակ քաջալերութեան ցուրտ բռնաքննութիւններ տեղի կունենան ինքզինքնին երեւելի փրկութիւնայ կամ գիտնական մը կարծող անձանց կողմէն : Լ. զգային հրատարակութեանց այս սովուն ատեն բժականդիր անձանց հրապարակած ցամաք գիտողութիւնները բաւական մեծ փնտնել կրնան պատճառել իմէ մէկ կողմանէ ալ քաջալերել սիրող գրիւնք պէտք եղած խրատիւյսը չկարգան որու որ անկ է : Վաղղիութիւն . — ասոր որչափ օգտակար և որչափ բարեպաշտ ըլլալը չգիտող գրիւնք մը համարձակ կըսեմք, ոչ իւր ազգը կտրէ և ոչ մարդկութեան կրնայ նպաստել . ինքնապարծութեան հրէշ և ամբարտաւանութեան ճիւղ մ'է այն . պիտին :

Բրուսիոյ մէջ երեւելի շինութիւններ կըլլան : 1842 էն ի վեր կաշխատին Վ. Եմիկուպէրի բերդին և Պոյեէնի ամրութեանց շինութեանը, որոնց առաջինին համար 8,480,790, և երկրորդին համար 1,508,000 թալէո յատկացեալ է եղեր : (մէկ թալէոը 25 զրուշ մօտ է) :

Տրապիզոնէն նոյեմբեր 7 թուով գրուած է հետեւեալն .

“Պ. թ. Գասուլեաճեան իւր ընկերին Պայճաու դերասանուհւոյն հետ արգէն տեղւոյս թատրոնին մէջ 4—5 ներկայացում տուած է . “Սանդուխտ” անուն ողբերգութիւնը, ու “Սյրին զաւակը” : Հաւանական է որ այս ձմեռ հոս ֆնալով դերասանութեան պաշտօնը շարունակէ ու գեղեցիկ և ընտիր խաղերով հասարակութիւնը զբօսցունէ : Տրապիզոնի թատրոնը դերասանուհւոյ մը միայն կարօտ էր . ան ալ այս երկրորդ տարին յաջողեցաւ ձեռք ձգելու :

“Լ. նցեալ շաբթու քաղաքիս մէջ տարօրինակ դէպք մը տեղի ունեցաւ : Հոկտեմբեր 31 ին Ուզուն Սօգաք ըսուած թաղին մէջ երեկոյեան ժամը մէկին միջոցները տաճիկ կին մը փայտով և իր 15 տարեկան տղան դանակով տաճիկ ծխալուծաւ մը իր խանութին առջև և նոյն վայրկեանի մէջ սպաննեցին : Կինը ոս-

տիկանութեան կողմանէ իսկոյն բռնուեցաւ և այժմ դատաստանի տակ է” :

ՆՈՒՆՈՒՅՄՈՒՆՔ

Տիւն եօլուն Սուլթան Սահմուտի թիւրպէին զիմացը քարուկիր և նոր խանութ մը կայ վարձու տրուելիք, որ շատ արհեստաւորներու կրնայ յարմարիլ : Լ. յս խանութին տակը կայ քարայտակ նկուղ (պօտուրու) և ծխնելոյղ (օճագ) . վրան ալ սննեակ մը ձեմիշով և ուրիշ պէտք եղածներովը :

Ս. րձեւ ուղղող կրնայ պէտք եղած տեղեկութիւնն առնել յիշեալ խանութին կիցն եղող Վիւլհանաճեանէն :

ՊԵՏԱԿԵՐ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԼԵՒՈՆ Վ ԵՑԵՐՈՐԴ՝ ՎԵՐԶԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՀԱՅՈՑ : Ս. ր այս վերջին տարաւոր թագաւորին՝ որ Փարիզի մօտ Կեղեկոտնեանց վանքին Կեղեկոյն դամբարանը կհանգչի, գերեզմանին և մարմնոյն պատկերը խիստ գեղեցիկ գծագրուած և տպագրուած՝ կծախուի Հանգիսիս դրատունը : Վին 7 զրուշ : Վաղղիոյս եմք որ այս պատկերն իր ՎԵՐԵՐՈՐԴԻՆԵԱՍԻՐԸ, գեղեցիկ գծագրութեամբն ու միանգամայն աժանութեամբը յարգոյ ազգայիններէն ջերմ ընդունելութիւն մը կգտնէ :

ԼԸ ՄՈՒՆ ԷԼԼԻԻՍԹԵՐ : Վաղղիարէն պատկերազարդ լրագիր մ'է, որ կհրատարակուի ի Փարիզ խմբագրութեամբ երեւելի գրագիտաց, և բազմաթիւ բաժանորդներ ունի Լ. րուպիոյ ամեն կողմը : Հռչակաւոր է իւր բովանդակութեանց ընտրութեանն ու պատուականութեանը կողմանէ :

Լ. յս լրագիրն 1857 էն մինչև 1863 տուոյն վերջը հրատարակուած թերթերն վեցամսեայ կազմուած են իւրաքանչեւ 500 պատկերով զարդարեալ և 500 ի չափ երեսէ բաղկացեալ . իսկ գիրքը մեր մասն լրագրէն քիչ պզտիկ :

Կծախուի Հանգիսիս դրատունը խիստ աժան գնով, որ զարմանք կպատճառէ հայ ընթերցասիրաց :

Պօլիս Օ. Եմիքիլ խանի վերնայարկը թիւ 3 դրատունիս կծախուի հետեւեալները .

Կիլիկիոյ անցեալ տարուան թիւերը ամբողջ կազմուած ի գին 20 զրուշ :

Վաստիարակութիւն երկհատոր . 20 զրուշ : Մատենադարան ժողովրդեան . 2 զրուշ : Հաւաքածոյ Հայկական Լ. սացուածոց, 8 զրուշ :

Վեկտարիէ . 3 զրուշ :

Ս. արք Տեառն . հայերէն և գաղղիարէնով հայերէն ի պէտս ազգային դպրոցաց . գին 30 զրուշ :

Վաղղիք Փարիզու . գին 12 զրուշ : Հասկաքաղ աղջիկը . “ ” 3 “ ” : Լ. նձէլ . “ ” 5 “ ” : Վաթէրին Հօւարտ . “ ” 8 “ ” : Լուքրէցիա Պօրճիա . “ ” 5 “ ” : Բուլնամէ . “ ” 5 “ ” : Ումպը գրասիրութեան . “ ” 8 “ ” : Վաստիարակութիւն մանկանց . գին 5 զրուշ : Մարդկային իրաւունք և պարտք . գին 5 զրուշ :

Հար հայ պատմագրաց :

ԽՄԲԱԳԻՐ	ՏԵՕՐԵՆ
Մ. Բ. Իւլի-ճեան	Հ. Ս. Լ. Եւսեփեան
Ի ՏՊ. Թ. ՏԻՒԼՏՃԵԱՆ Կ. Պ. ՎԵՋԻՐ ԽԱՆ	